

для нас її заохочення і нарікання, як непохитно впевнені ми були в тому, що її вердикт буде-таки справедливий.

Їй чужі були чи то дисциплінарні, чи то державні кордони, вона сторонилася людей, які словом і ділом щоразу встановлювали межу, тобто роз'єднували, вона дискутувала з ними з усією пристрасстю залученої в суспільне життя людини, що творить суто солідарності й нічого іншого. Потрапивши одного разу, радше волею випадку, на второвані стежки соціології, ми зрозуміли, що ця наука чогось варта, коли їй віддають свої сили та помисли такі люди, як Ірина Марківна. Тендітна вродлива жінка, чудовий учений, який не втратив своєї віри, не вичерпав свого творчого запасу. Двадцять століття відпускає своїх кумирів. Зрадницьким поспіхом іде від нас епоха. Але, дорога Ірино Марківно, ефект Вашої присутності буде тривалим і сильним.

*НАТАЛІЯ КОСТЕНКО,
доктор соціологічних наук,
завідувачка відділу соціології культури і масових комунікацій
Інституту соціології НАН України*

*СЕРГІЙ МАКЕЄВ,
доктор соціологічних наук,
завідувач відділу соціальних структур
Інституту соціології НАН України*

Запізніла читацька вдячність...

Пішла з життя Ірина Марківна Попова. Смерть творчої людини завжди передчасна, позаяк іде від нас цілий світ думок, яким не судилося бути викладеними у текстах, лекціях, доповідях і виступах, у бесідах із колегами й учнями. Коли йдуть у небуття такі люди, залишається порожнеча у житті та в науковому полі, місце, якого нікому не дано заповнити. І приходиться розуміння того, що за життя таких людей ти недостатньо поцінував, часто сприймаючи плоди їхніх зусиль як належне.

Тим паче, що існують тексти, які стали звичними для сприйняття, оскільки не один рік поспіль за ними навчаються студенти, тексти, які ти рекомендуєш для прочитання, не замислюючись, адже це те, що майбутнім фахівцям-соціологам знати просто необхідно. До таких текстів належить підручник Ірини Марківни Попової “Соціологія. Пропедевтичний курс”, що став за 12 років своєрідним українським науковим бестселером. Його особливістю є простота викладу матеріалу, чіткість формулювання базових наукових понять і особливий авторський стиль.

Такого роду тексти — підручники із вступу у спеціальність — є особливим і вкрай складним для написання жанром наукової літератури. Лише справжній професіонал, якому притаманні щедрість і дар просвітителя, може написати підручник, що матиме такий тривалий читацький попит. Такий підручник залишила нам Ірина Марківна Попова.

У ньому не просто викладено інформацію з приводу соціології як науки, її функцій, методів і головних наукових напрямів, а здійснено авторський задум — подати свій погляд на природу і специфіку соціологічного пізнання світу. При цьому Ірина Марківна відокремила науку від інших способів пізнання і духовної діяльності й дала чітке визначення критеріїв власне наукового соціологічного знання. Так само послідовно і ясно вона окреслила відмінність між академічною соціологічною наукою із безліччю методологічних підходів, з одного боку, і прикладними соціологічними дослідженнями, соціальною інженерією — з іншого. Особливу увагу тут приділено соціальній природі соціології, її залежності як від соціального замовлення, так і від політики. І нарешті, Ірина Марківна обґрунтувала необхідність громадянської позиції соціолога не тільки як відчуженого спостерігача та експерта, а й як суб'єкта в сучасних йому соціальних процесах. Вона сама посідала таку позицію у своїй науковій діяльності й хотіла бачити її в діяльності своїх учнів і всього українського соціологічного співтовариства.

Свого часу підручник Ірини Марківни Попової був одним із перших в Україні, зараз їх написано чимало, але то був авторський курс соціології, що й досі становить велику рідкість. І якщо погодитися з Іриною Марківною, що наука — це не лишень особливий вид знання, а й особлива форма духовної діяльності, то навчати цього належить не тільки за посередництва текстів, а й пропонуючи взірць для наслідування — через свої дії, свої життєві принципи. Її життя і було таким взірцем.

*НАТАЛІЯ ОТРЕШКО,
доцент соціогуманітарного факультету МСУ*

Ми жили в один час із нею...

Біографія Ірини Марківни Попової, з одного боку, визначилася за радянських часів, а з іншого боку, відображає перелом епохи, “важкі для країни та всіх нас роки”, як написала вона у посвяті до своєї монографії “1989–1991. Діагноз часу (Одесити про себе і зміни в суспільстві): Історико-соціологічні нариси” (2006). У цій книжці вона ніби сигналізує: прийшов час для спокійного неупередженого наукового аналізу нашого нещодавнього минулого, для того, щоб з'ясувати, чому романтика перебудови захлинулася в “зухвалих 90-х”. Багато її оцінок перебудовного періоду, як показав час, виявилися слушними, інші переглянула і доповнила вона сама. Незалежно від ставлення до радянської доби, Ірина Марківна завжди вважала себе причетною до неї. Із численних бесід із нею я зрозумів, що І.Попова, залишаючись незалежним ученим, відстоювала інші стратегії реформування суспільства, ніж прийняті у 1991–1992 роках. “Брехні стільки, що задихнутися можна”, — писав у “Окаянних днях” в Одесі Іван Бунін. І 80 років по тому історія мала повторитися парадоксальним чином.